

**TIJORAT BANKLARDA INVESTITSION FAOLIYATDAGI
MUAMMOLAR TAHLILI**

**ANALYSIS OF PROBLEMS IN INVESTMENT ACTIVITY IN
COMMERCIAL BANKS**

**АНАЛИЗ ПРОБЛЕМ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ**

Malikova Gulhayo Turdali qizi

Namangan muhandislik-texnologiya institutining “Moliya, pul muomalasi, kredit”
ixtisosligi bo‘yicha doktorant (phd)

Malikova Gulkhayo Turdali qizi

Doctoral student (phd) of the Namangan Institute of Engineering and Technology
majoring in finance, money transactions, credit

Маликова Гулхаё Турдали кизи

Докторант (phd) Наманганского инженерно-технологического института по
специальности «Финансы, денежные операции, кредит»

Annotatsiya: ushbu ilmiy maqolada moliyaviy sektorning muhim yo‘nalishlaridan biri bo‘lgan tijorat banklarida investitsion faoliyatning kamchiliklari muammolari va ularni yechimlari tahlil qilingan. Jahon iqtisodiyoti uzluksiz o‘zgarishlarni boshdan kechirar ekan, tijorat banklari turli investitsiya faoliyatlari yordamida mablag'larni strategik joylashtirish orqali iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Maqolada tijorat banklarida investitsiya faoliyatining kelib chiqishi va hozirgi tendensiyalari ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: moliya, bank, qimmatli qog'ozlar, investitsiya, aktiv.

Abstract: this scientific article analyzes the problems of the shortcomings of investment activity in commercial banks, which is one of the important directions of the financial sector, and their solutions. As the global economy undergoes continuous changes, commercial banks play a crucial role in stimulating economic growth through strategic deployment of funds through various investment activities. The article examines the origin and current trends of investment activity in commercial banks

Keywords: finance, banking, securities, investment, asset.

Аннотация: в данной научной статье анализируются проблемы недостатков инвестиционной деятельности коммерческих банков, которая является одним из важных направлений финансового сектора, и пути их решения. Поскольку глобальная экономика претерпевает постоянные изменения, коммерческие банки играют решающую роль в стимулировании экономического роста посредством стратегического распределения средств посредством различной инвестиционной деятельности. В статье рассматриваются

зарождение и современные тенденции инвестиционной деятельности коммерческих банков.

Ключевые слова: финансы, банковское дело, ценные бумаги, инвестиции, актив.

Kirish

Tijorat banklari iqtisodiyotni pul bilan ta'minlashda investitsiya omili sifatida muhim ro'l o'ynar ekan, bu uning moliyaviy holati barqaror bulishini taqozo etadi. Shuning uchun respublikamizda tijorat banklari fond bozorida qimmatli qog'ozlar bilan investitsion faoliyatni olib borishi banklar uchun daromad va likvidlik manbai, hamda fond bozori ishtirokchilarining barqaror investitsiya resursi hisblanadi. Ushbu maqola tijorat banklarida investitsiya faoliyatining rivojlanishga har tomonlama yechim berish, qarorlar qabul qilish, jarayonlariga ta'sir etuvchi ko'p qirrali jihatlarni yoritishga qaratilgan

Jahon tizimlarida bank amaliyotining ikkita asosiy turi mavjud:– taqsimlash yoki markazlashgan bank tizimi, bunda davlat banklarning yagona monopoliya egasi hisoblanadi;– banklarning turli mulkchilik shakllarini o'z zimmasiga oladigan bozor bank tizimi. davlat monopoliyasining yo'qligi. Bozor iqtisodiyoti ikki bosqichli bank tizimining ishlashini o'z ichiga oladi:

I daraja - Milliy bank;

II daraja - xususiy va davlat mulkidagi tijorat banklari.

Bank tizimining elementlari uning tarkibiy qismlari bo'lib, birlik tizimning o'ziga xosligini ifodalash bilan birga, uning xususiyatlarining tashuvchisi hisoblanadi. bank tizimining elementlari quyidagilardir: banklar; ba'zi maxsuslari: moliya institutlari bank operatsiyalarini amalga oshiradilar, lekin bank maqomiga ega emaslar; bank infratuzilmasini tashkil etuvchi va kredit tashkilotlarining hayotiyiligini ta'minlovchi institutlar. bank tizimi banklar asosiy tarkibiy yoki markaziy element bo'lgan tizimdir. Markaziy bank pul-kredit funktsiyalarini bajaradi hamda butun mamlakat bo'ylab kredit hajmi va narxini bevosita yoki bilvosita tartibga soladi.

Bank tizimi bozor iqtisodiyoti infratuzilmasining asosidir. Iqtisodiyotning normal faoliyat yuritishiga banklarning investitsion faolligi ta'sir qiladi. Bank tizimining rivojlanish darajasi investitsiya jarayoni uchun muhim omil hisoblanadi, chunki banklar investor va investitsiya oluvchi o'rtasida vositachi hisoblanadi. Bank - bu ishlab chiqarish sohasida bevosita ishtirok etmaydigan, lekin pul muomalasini tartibga soluvchi maxsus toifadagi korxonalar, pul instituti (Gukevich, 2012).

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

Kengroq ma'noda xalqaro investitsiya jarayonlariga quyidagilar ta'sir ko'rsatadi: jahon iqtisodiyotining rivojlanish holati, xalqaro omil va investitsiya bozorlari; jahon valyuta tizimining barqarorligi; xalqaro investitsiya infratuzilmasini rivojlantirish va boshqalar. Globallashuv sharoitida xalqaro investitsiyalarga transmilliylashtirish va mintaqaviy iqtisodiy integratsiyaning o'zaro ta'sir qiluvchi jarayonlari ta'sir ko'rsatadi. Global iqtisodiy omillarning ta'siri, bir tomondan, mamlakatlar o'rtasidagi tafovutlarning bir qismini bartaraf etsa, ikkinchi tomondan,

xalqaro sub'ektlar va investitsiya institutlarining keng ko'lamli faoliyati uchun makro muhit yaratadi

Tijorat banklarining qimmatli qog'ozlar bozorida investitsion rolini aniqlash uning amaliy-nazariy asoslarini taqiqlash zaruriyatini yuzaga keltiradi. Bunda yurtimiz hamda horijlik iqtisodchi olimlar kuplab nazariyalarni ilgari suradi. J.M, Keynes (1997) Uning fikricha, "investitsiyalar ishlab chiqarish iste'molini kengaytirish, izdan chiqqan umummilliy proporsiyalarni tiklash vositasidir. Investitsiyalar qiymati bilan milliy daromad o'rtasidagi miqdoriy bog'liqlik multiplikator tamoyilini qo'llash asosida aniqlanadi.

Shunga ko'ra, investitsiyalarning har qanday o'sishi iste'molning katta solishtirma hissasi va o'sish sur'atlariga qaraganda daromad, bandlik va ishlab chiqarishning ko'proq darajada yanada proporsional o'sishini ta'minlaydi. Shu sababli investitsiyada mujassam bo'lgan talab iqtisodiy taraqqiyotni davlat harajatlarini kengaytirish, shuningdek, taqchilli byudjetdan moliyalash yo'li bilan tartibga solish va rag'batlantirishning asosiy ob'yekti tarzida e'tirof etiladi.

Tijorat banklarida investitsiya faoliyatini rivojlantirishni shakllantirishda me'yoriy-huquqiy bazaning samaradorligi aniq tartibga solish choralari har tomonlama tahlil qilishni talab qiladi. Keyn [6, 233–260b] tartibga solish choralari chuqur o'rganish uchun barcha hujjatlarni qayta ko'rib chiqib, ularning banklarning tavakkalchilik xatti-harakatlariga, kapitalning yetarliligiga va muvofiqlik xarajatlariga ta'sirini tahlil qilgan.

Natija va muhokamalar

Bankning investitsion faoliyatini yaxshilash bir qancha asosiy jihatlarga e'tiborni qaratishni talab qiladi. Quyida bank duch kelishi mumkin bo'lgan muammolar va ularni tahlili keltirgan

Portfelning diversifikatsiyasi yetarlimas, muammo bank ma'lum tarmoqlar yoki aktivlarga investitsiyalarning konsentratsiyasi tufayli risklarga duch kelishi mumkin. Xatarlarni samarasiz boshqarish, xatarlarni noto'g'ri boshqarish yo'qotishlarga olib kelishi mumkin, shuning uchun risklarni boshqarish strategiyalarini ishlab chiqish, xedjlash vositalaridan foydalanish va portfel risklarini muntazam ravishda baholash zarur.

Bozor monitoringi va tahlilining yo'qligi, iqtisodiyot va moliya bozorida o'zgarishlarga yetarlicha e'tibor berilmayapdi. Shaffoflik va hisobotning zaifligi, investitsion operatsiyalarda shaffoflikning yo'qligi mijozlar va tartibga soluvchi organlarning noroziligiga olib kelishi mumkin. Texnologik bazaning yetarli emasligi, zamonaviy texnologiyalarning etishmasligi qaror qabul qilishni sekinlashtirishi va aktivlarni boshqarish samaradorligini kamaytirishi mumkin, xodimlarning malakasining etarli emasligi yoki ularning salohiyatidan etarli darajada foydalanilmasligi.

Strategiyaning nomuvofiqligi investitsiya strategiyasida izchillik yo'qligi noaniqlik va yomon ishlashga olib kelishi mumkin.

Ushbu muammolarni hal qilish bankning investitsiya faoliyati samaradorligini oshirishga va uni tashqi ta'sirlarga chidamliligini oshirishga yordam beradi.

Banklar investitsiya operatsiyalarini amalga oshirayotganda ularning rentabellik darajasini kuzatib boradilar, chunki investitsiya qilingan mablag'larning daromadliligi investitsiyalar xavfiga mutanosib bo'lishi kerak. Faoliyat tahlili shuni ko'rsatdiki, bugungi kunda

banklarda, boshqa xo'jalik yurituvchi sub'ektlar singari, aniqlik bilan muddati o'tgan debitorlik qarzlari undirishning samarali mexanizmlari, shu jumladan qarzdorning bankrotlik tartibi.

Bundan kelib chiqqan holda, umumiy kreditorlik qarzlari kabi, to'lovga qodir bo'lmaslik yoki kreditlarning qaytarilmasligi xavfi qayta-qayta oshib boradi va boshqa barcha korxonalar o'rtasida taqsimlanadi, shuning uchun ham tijorat banklari kredit stavkalarini oshirishga va shuning uchun kreditlash hajmini kamaytirishga majbur. Investitsiya sohasida bank institutlari quyidagi funktsiyalarni bajaradilar:

– kredit va hisob-kitoblar;– kassa xizmatlari;– depozit operatsiyalari;– tadbirkorlik subyektlariga xizmat ko'rsatish. ;– investitsiya bozorini tahlil qilish;– samarali investitsiyalar bo'yicha axborot va maslahat xizmatlari

Soha mutaxassislarining fikricha, investitsiya faoliyatini shakllantirishda texnologiya ahamiyatlidir. Raqamlashtirish risklarni baholash, savdo va mijozlarni jalb qilishda inqilob qildi. Tadqiqotlar investitsiya qarorlarini qabul qilish jarayonlarida sun'iy intellekt va mashinani o'rganish algoritmlarining ortib borayotgan integratsiyasini ko'rsatdi, bu banklarning portfelni boshqarishga yondashuvivo'zgarishidan dalolat beradi.

Tartibga solish dinamikasini tahlil qilish bozor voqeliklarining o'zgarishiga javoban uzluksiz evolyutsiyani ko'rsatdi. Murakkab me'yoriy-huquqiy bazalar, ayniqsa, moliyaviy inqirozlardan so'ng, tavakkalchiliklarni boshqarish amaliyotini takomillashtirish bilan bog'liq edi. Biroq, tadqiqotlar bozor dinamikasida moslashuvchanlik zarurati bilan tartibga solish muvofiqligini muvozanatlash muammolarini ochib berdi.

Natijalar iqtisodiy, texnologik va tartibga soluvchi omillarning uyg'unligi ta'sirida tijorat banklarida investitsiya faoliyatining dinamik xususiyatini ko'rsatadi. Tijorat banklari rivojlanayotgan bozor muhitini o'zgartirar ekan, tadqiqot natijalari risk va daromadni muvozanatlashtiradigan moslashuvchan strategiyalar muhimligini ta'kidlaydi. Tadqiqotlarda siyosatchilar, bank rahbarlari va tadqiqotchilar uchun ushbu natijalarning ta'siri tahlil qilingan va muammolarni hal qilish va bank investitsiyalarining doimiy o'zgaruvchan muhitida paydo bo'ladigan imkoniyatlardan foydalanish uchun faol yondashuv zarurligini ta'kidlaydi.

Tijorat banklarida investitsiya faoliyatining hozirgi holatini tushunish uchun uning tarixiy yo'nalishini o'rganish zarur. Dastlab kreditlar va depozitlar kabi an'anaviy bank funktsiyalari bilan chegaralangan banklar asta-sekin o'z rolini kengaytirib, turli xil investitsiya vositalarini qamrab oldi. XX asrning ikkinchi yarmida moliyaviy bozorlarning globallasuvi va murakkab moliyaviy mahsulotlar paydo bo'lishi bilan yanada keng qamrovli investitsiya yondashuviga o'tish kuchaydi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, tijorat banklarida investitsiya faoliyatini amalga oshirish, ularning strategiyalari va portfellarini shakllantirishga bir qancha omillar ta'sir qiladi. Iqtisodiy sharoitlar, foiz stavkalarining o'zgarishi, texnologik innovatsiyalar va tartibga soluvchi o'zgarishlarning barchasi investitsiya qarorlariga ta'sir qilishda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Investitsiyalar bilan bog'liq bo'lgan xatarlarni hisobga olgan holda, tijorat banklari o'z aktivlarini himoya qilish va moliyaviy barqarorlikni saqlash uchun ko'plab risklarni boshqarish strategiyalaridan foydalanadilar. Tijorat banklarida investitsiya faoliyatining rivojlanishi ularning faoliyatini tartibga soluvchi me'yoriy-huquqiy bazalar bilan chambarchas bog'liqdir. Nazorat

qiluvchi organlar ham milliy, ham xalqaro darajada oqilona investitsiya amaliyotini ta'minlash, omonatchilarni himoya qilish va umumiy moliyaviy barqarorlikni saqlash bo'yicha ko'rsatmalarni ishlab chiqilgan.

Xulosa

Korxonalarining mustaqilligini oshirish va ularning o'zini o'zi moliyalashtirishga o'tishi sharoitida moliya bozorini yaratish zarurati tug'ildi. Korxonalar qo'shimcha moliyaviy resurslarga muhtoj bo'lgan iqtisodiy asos va bozor. Aylanma mablag'larning etishmasligi ishlab chiqarishning rivojlanishiga va moddiy resurslarning o'zlashtirilishiga to'sqinlik qiladi. Korxonalarining moliyaviy resurslarini ta'minlash ishlaridagi kamchiliklarni ko'p jihatdan tushuntiradi. Moliyaviy bozorga aylanish faqat moliyaviy va moddiy resurslar o'rtasidagi nomutanosiblikni bartaraf etish bilan mumkin.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, ushbu ilmiy maqolada tijorat banklarida investitsiya faoliyatining rivojlanishdagi kamchiliklarni har tomonlama tahlil qilingan. Tijorat banklarida risklarni boshqarish amaliyotini shakllantirishda tartibga solish dinamikasi hal qiluvchi rol o'ynadi. Murakkab me'yoriy-huquqiy bazalar moliyaviy barqarorlikni ta'minlashga qaratilgan bo'lsa-da, bizning tadqiqotimiz moslashuvchanlikni va bozor dinamikasiga javob berishni ta'minlash uchun zarur bo'lgan nozik muvozanatni ta'kidlaydi. Ushbu muvozanatni saqlash murakkab tartibga solish muhitini boshqarish va mustahkam va moslashuvchan bank tizimini rivojlantirish uchun juda muhimdir.

O'zbekiston bank amaliyotida kredit tashkilotlarining amaliyotida kredit tashkilotlarining aktivlari tarkibi qimmatli qog'ozlar ulushini oshirish bank daromadining oshishiga xizmat qilishga qolmasdan ularning likvidligini oshirib, aktivlarni diversifikatsiyalashiga xizmat qiladi. Banklarning investitsiya portfelida davlat qimmatli qog'ozlarining bo'li juda yuqori likvidli aktiv sifatida tan olinishi bilan birgalikda mamlakatda fond bozori va bank tizimini bir-biri bilan raqobatlashadigan darajaga yetishi iqtisodiyotda resurs muammosini hal qilib jamiyatni jadal sur'atlarda rivojlanishini ta'minlaydi.

Xulosa qilib aytganda, bizning keng qamrovli tahlilimiz tijorat banklari uchun investitsiya faoliyatining doimiy o'zgaruvchan sharoitida boshqarishda tezkorlik, moslashuvchanlik va uzoqni ko'ra bilish muhimligini ta'kidlaydi. Siyosatchilar tartibga solish choralarining innovatsiyalar va risklarni boshqarishga ta'sirini ko'rib chiqishlari kerak, shu bilan birga sanoat manfaatdor tomonlari yangi imkoniyatlardan foydalanish uchun paydo bo'layotgan tendentsiyalarga e'tibor berilishi kerak. Ushbu tadqiqot tijorat banklarida investitsiya faoliyatidagi kamchiliklar ustida ishlab yechimlari bilan bog'liq qarorlar qabul qilish uchun asos bo'lib, bank sohasini investitsiy faoliyatini umumiy tushunishga yordam beradi.

Adabiyotlar/ Литература/References:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Bank tizimini yanada isloh qilish va erkinlashtirishning chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori Xalq so'zi. 2005 yil 15 aprel.

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январдаги «Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида»ги ПФ-60-сонли фармонига 1-илова. //Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами. – Тошкент, 2022
3. Gukevych, S. (2012). Investment: theory and practice. Poland, Volumina. PL Daniel Krzanowski.
4. Gutkevych, S. A., & Koryn'ko, N. D. (2010). Praktyka sovremennoho veksel'noho obrashchenyu v Ukrainyе [The practice of modern bill circulation in Ukraine]. Razvytye byznesa v uslovyakh perekhodnoy ékonomyyky v stranakh Tsentralno-Vostochnoy Evropy: monografiya. Baku, Kyev, Kaunas.
5. Baghot, V. (1873). Lombard ko'chasi: Pul bozorining tavsifi. Genri S. King & Co.
6. Rajan , RG (2006). Moliyaviy rivojlanish dunyoni xavfliroq qildimi? Iqtisodiy tadqiqotlar milliy byurosi.